

Tarihe Yön Veren Silah Kılıç

Ed. Süleyman Tekir, Tolga Akay

İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık, 2019, 396 Sayfa, ISBN 978-605-2101-71-1

Mustafa Haki YAKAR*

Askerî tarih üzerine son yıllarda giderek artan sayıda birçok çalışma yapılmıştır. Askerî tarihçi Süleyman Tekir ve Osmanlı tarihi üzerine çalışan Tolga Akay'ın editörlüğünde hazırlanmış ‘‘Tarihe Yön Veren Silah Kılıç’’ adlı kitap, 3 ayrı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kültür tarihinde kılıç işlenmiştir. İkinci bölümde Osmanlı ve Cumhuriyet’in erken dönemleri baz alınarak işlenmiştir. Son bölümdeyse Avrupa ve Batı Asya’da kullanılan kılıçlar üzerine yazılar mevcuttur.

Kılıçlar, herkesin dilinde olmasına rağmen Türkiye’de hep ihmal edilmiştir. Kitabın amacı önsözünde de belirtildiği üzere literatürdeki bu eksikliği gidermektir. Kılıçlara ve kılıç tarihine ilişkin birçok konu üzerine kitapta yazılar mevcuttur. Okuyucu, kitapta tarihteki çeşitli kılıçlara dair hem askerî hem de kültürel tarihten bilgiler bulabilecektir.

* Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Harp Tarihi Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, mustafa_haki.y@hotmail.com

Üç bölümden müteşekkil kitabın içinde on dört ayrı yazı vardır. Askeri tarihçilerin haricinde Muhammet Arslan gibi sanat tarihçileri ve Muhammed Çitgez gibi Çağdaş Türk Lehçeleri uzmanının yazısı vardır. Yani kitapta basit bir perspektiften kılıç anlatılmamıştır. Okuyan kişi kılıcın nasıl üretildiğini, tarihte birçok açıdan ne işlevde kullanıldığını ve kılıca farklı toplumlarca yüklenen farklı anlamları okuma fırsatına sahiptir.

Kitap, Türkçe literatürde kılıcı inceleyen en kapsamlı eser olma iddiasındadır. Türkiye’de tarih çalışmalarının hep ihmal edilen kılıç, birçok çalışmaya nazaran bu kitapta daha kapsamlı işlenmiştir.

Birinci kısımda ilk yazıyla beraber kılıç hakkında geniş bir perspektif verilmiştir. Çeşitli kılıç tipleri ve işlevlerine dair bilgi ve yorumlar mevcuttur. Sonrasındaki 3 yazıda büyük oranda Müslümanlık öncesi Türk tarihi baz alınarak nesne olarak kılıcın eski Türklerde nasıl üretildiği, ne amaçla kullanıldığı, neyi simgelediği ve bilhassa mezar taşlarındaki tezahürüyle ilgili bilgiler mevcuttur.

İkinci kısımda dört yazı vardır. ‘‘Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kılıç’’ başlığını taşıyan bölümde öncelikle kılıcın Osmanlı’da padişahların siyasette bir hediye aracı olarak kullanması ele alınır. Yazıda hediye etmek basit bir şekilde ele alınmamış ve antropolojik bir şekilde de açıklanmıştır. Hediyeleşme, kadim topluluklardan gelen ve zaman içinde değişim göstererek, lütuf ve ödül olmakla beraber aynı zamanda bir başkasını teşvik ve takdir etmek için de yapılır. Kılıçlar, Osmanlı sultanlarının taltifat araçlarından biridir. Bu bölümün ikinci yazısında Osmanlı’da üretilen kılıç tiplerinden bahsedilir. Osmanlı’da eğri, çift ağızlı, düz, yilankavi, miğvel, yatağan ve pala olmak üzere çeşitli formlarda kılıçlar üretilmiştir. Yazıdaki zenginlik ise padişah kılıçlarından resimler verilerek kılıçlara ilişkin başlık halinde açıklamalar olmasıdır. Yazıdaki bir diğer zengin kısım, Osmanlı kılıç ustalarının isimlerinin toplu bir halde verilmesidir.

İkinci bölümün üçüncü yazısında yaygın bir kanaate karşı itirazla başlanır. Kılıcın ateşli silahların yaygınlaşmasını takiben savaş meydanlarından hemen kalkmadığını ve tedricen kılıcın kullanımının azaldığı belirtilmiştir. Belirtilen bir başka husus ise tüfeğin kılıcın değil okun yerinin aldığı açıklamasıdır. Dolayısıyla kılıç menzilli silahların muharebe sahalarındaki öldürücülüğünün artmasıyla önem kaybetmiştir. Tüfek teknolojisi geliştikçe kullanılmaya başlanılan süngüler, kılıcın önemini 1800’li yıllarda tabir caizse silmiştir. Yazıda kılıç yerine tüfeği daha çok kullanan Osmanlı ordusundan bahis açılmıştır. Osmanlı ordusunun batılılaşma hedefi, yani piyade temelli, istikrarlı bir biçimde talim eden, savaş ve barış döneminde silah altında kalan, işinin ehli ve apolitik (s. 143) bir ordu olma çabaları bir yerde ordunun geleneksel/muhafazakâr silahları da bırakmasını getirmiştir. Yazının devam eden kısmında Osmanlı’daki eğri kılıçlardan bahsedilmiştir. Bu kılıçlar bilhassa Avrupa’da kullanılmış düz kılıçlarla mukayese edilmiştir. Türk kılıçlarının zaferlerde üstlendiği rolün eğriliğinden geldiğine dair bir iddia ileri sürülmüştür. Düz kılıçların kol ve bilek gücüne dayanılarak kullanıldığı ifade edilmiştir. Eğri kılıcın ise teknik beceriye matuf bir kabiliyet gerektirdiğinden bahsedilmiştir. Bu iddiaların tutarlı, tutarsız ve eksik tarafları vardır. Öncelikle her kılıcın bir kullanım tekniği vardır. Burada bahis konusu edilen düz kılıçların ise çift kenarının keskin olması eğri Osmanlı kılıçlarından farklı olarak başka kullanım çeşitlilikleri vardır.

Üstelik düz kılıçları kullanmak kol kuvvetinden ibaret değil, sahip olduğu formundan dolayı kendine mahsus kullanım maharetini ister. Bu da kararlılıkla yapılan temrinle kazanılacak bir olaydır. Kitapta düz kılıca ilişkin bu yanlış ifade başka yazılarda da söylenmiştir. Tüm bunlara rağmen savaşta başarı kitapta da belirtildiği üzere “*kılıçların üstünlüğüyle değil taktikler, hileler, ortak hareket kabiliyeti, iyi yönetim, coğrafyaya hâkimiyet gibi birçok faktöre bağlıdır. Büyük başarılar bu faktörlerin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır.*” (s. 17).

İkinci bölümdeki son yazıda Osmanlı'nın geç devri ve Cumhuriyet döneminde kılıçların askeri teçhizattaki yeri ve mezkûr dönemlerde kullanılan kılıç ve süngülerin tedarikinden bahsedilmiştir. Bunlara ek olarak adı geçen, Atatürk'e hediye edilen kılıçlar resimleriyle beraber paylaşılmıştır.

Kitabın en geniş bölümü olan üçüncü kısım “*Dünya Tarihinde ve Türk Kültüründe Kılıç*” kısmıdır. Burası konu olarak kitabın en kapsamlı bölümü denebilir. İlk üç yazıda sırasıyla şaşka, memlük kılıcı ve şimşir gibi kılıçlara hususen ayrılmış yazılar vardır. Bu yazılar genel itibarıyla okuyucuya bu kılıçların niceliksel özelliklerini verdikten sonra kullanıldıkları coğrafya üzerinden kültürel ve askerî tarih için doyurucu bilgiler içermektedir.

Son bölümün dördüncü yazısı Avrupa kılıçlarına dair yazılmış yüzeysel bir makaledir. Yazı, okuyucuya Avrupa'da kullanılmış kılıçlar hakkında genel kanılar vermektedir. Bunlar arasında kılıcın statü ve prestij sembolü olması, çağlar içinde muharebe sahalarında değişiklik gösteren önemi, imaline ilişkin bilgiler ve geçirdiği değişimler vardır. Kitaptaki bazı yazılarda olduğu gibi bir diğer eksiklik burada da vardır. O da kılıca matuf tarihsel verilerden bahsedilirken kılıçların kullanımına dair gelenekler araştırılmamış ve dolayısıyla yer verilmemiştir. Kılıcı kullanan kavimler bu tarz anlatılarda hep *ustalık* çerçevesinde bahsedilmiştir ancak bu ustalık hep basit bir şekilde geçilmiştir. Kılıç kullanan çoğu kavim ustalığının geldiği gelenekler açıklanmadan geçilmesi çalışmayı temelden eksik bırakmaktadır. Kılıç birçok niteliğiyle beraber statü ve prestij sembolüyse bunun kaynağı olan geleneğin tarihi de araştırılmalıdır.

Son bölümün beşinci yazısı “*Kılıç İmalatında Kullanılan Çelik Türleri ve Şam Çeliği*” dir. Kılıç ne kadar dayanıklı olursa muharebede de o kadar işe yarar. Metalürji bu yüzden önemlidir. Meşhur Şam Çeliği tekniğinin işlendiği yazıda bunun kökeni anlatılmıştır. Şam çeliği Hindistan'dan ithal edilmiş olup ününü Şam'da almıştır. Haçlı Seferleri sırasında ise bu teknik kendini Avrupa kılıçlarına karşı sınamıştır. Şam çeliğinin tekniği daha sonrasında Orta Asya ve Rusya'da araştırıldığını söyleyen yazar, bölümün sonunda Hindistan'ın önemli demir yatakları ve çeliğin işlendiği merkezleri harita üzerinde görselde vermiştir. Bir başka görselde ise Ortaçağ İslam dünyasında kılıç üretimiyle meşhur şehirler harita üzerinde gösterilmiştir.

Kitabın son yazısı *Türk Dili Bağlamında Kılıç* yazısıdır. Yazının ana eksenini Türklerin savaşçı bir topluluk olması nedeniyle Türkçedeki kılıç geçen mevcut deyimleri ve atasözlerini incelemek ve bu deyim ve atasözlerini örnekleyip açıklamaktır. Bu incelemeler, Türkçe sözlükler ve tarihî metinler üzerinden yapılmıştır. Nihâî olarak yazıda kılıcın Türklerin hayatında yer etmesinin dildeki tezahürleri açıklanmıştır. Bu inceleme en başta “*Divanü Lügâti't-Türk ve Dede Korkut Hikayeleri*” ile yapılmıştır. İlginç deyimler

arasında “*kılıca bindirmek*” (*yalnız kılıçla savaşmak*) ve *kılıçlaşmak* (*birbirini kılıçlamak, kılıç kılıca gelmek*) sayılabilir. Geneli itibariyle yazıda Türk dili bağlamında incelenen kılıcın kelime kökeni ve kılıçla ilgili deyimler ve atasözleri hakkında bilgiler verilmiştir ve kılıç kelimesinin Türkçe’deki derin anlamları değerlendirilmiştir.

Yazılardan hariç olarak kitabın *Kaynakçası* özellikle Türkçe literatürde kılıçlara ilişkin kaynakların toplandığı bir menba niteliğindedir. Kitabın iddiası olan “*kılıcı inceleyen en kapsamlı çalışma*” ifadesi kendisini Türkçe literatür bağlamında kanıtlar niteliktedir. Ancak geniş bir literatüre sahip İngilizce kaynaklar bakımından mahdut bir kaynakçası vardır.

Türkiye’de kılıçlar genellikle popüler tarih düzeyinde araştırılmıştır. Birçok çalışmanın muhtevası genel itibariyle kılıçların ne olduğunu basitçe anlatan çalışmalardır. Bir kısım çalışmalar ise araştırmaya zenginlik katarak kılıçların tarih içindeki farklı formlarından bahseder. Ancak ne yazık ki kılıç üzerine yapılan askerî tarih çalışmaları kılıçların nasıl kullanıldığına ilişkin elle tutulur içerik vermez. Haliyle literatür eskisi gibi eksik kalmaya devam edecektir.

Önsözünde kitabın amacı olarak Türkiye’de tarih çalışmalarında ihmal edilmiş olan kılıç üzerine olan çalışmaları genişletmek vardır. Kitap bunu iyi oranda karşılamış denebilir. Ancak yine de kılıçlar üzerine eksiklikleri de yok değildir. Bilhassa birçok yerde kılıç kullanımındaki ustalıktan bahsedildiği halde bu ustalığın geleneğine dair açıklamalar yoktur.